

Esittelemme neljä Kiuruvedeltä kotoisin olevaa kirjailijaa ja heidän tuotantonsa:

Erkki Ahosen, Paul-Erik Haatajan, Heikki Lounajan ja Hilikka Ravilon.

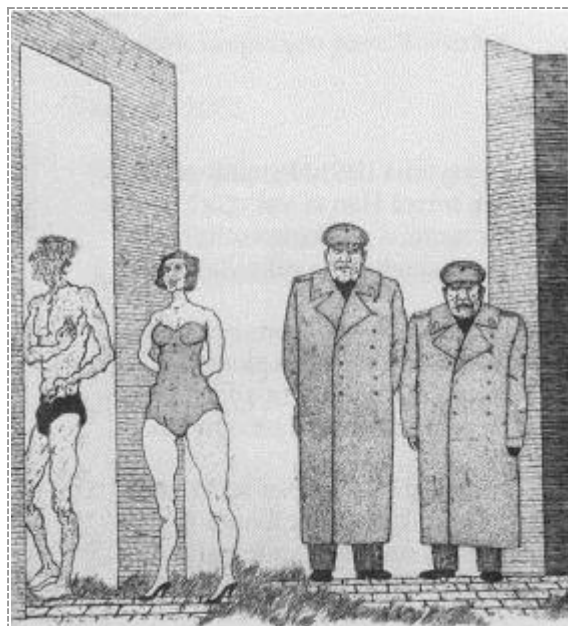
Jokainen heistä on kirjailijanlaadultaan omanlaisensa. Ahonen tunnetaan Suomen ainoana oikeana tieteiskirjailijana, **Haataja** on yksi maamme arvostetuimmista dekkarikirjailijoista, **Lounaja** puolestaan aloitti Kainuun-kuvauksillaan kokonaisen tyylisuunnan ja **Ravilon** ravisteleva romaani on ollut Finlandia-ehdokkaana. Varsin monipuolinen joukko siis.

Kiuruvesi – tai ainakin häivähdyksiä siitä – näkyy kaikkien neljän tuotannossa, vaikka heistä vain Erkki Ahonen on kirjailijanuransa aikanakin elänyt synnyinseudullaan ja työskennellyt siellä opettajana. Ahonen on kuvannut Kiuruvedettä ja sille tyypillisiä ihmisiä esikoisromaanissaan *Tänään ei paljon tapahdu*. Hilikka Ravilo puolestaan on tuonut esille kiuruvetisen herännäisyyden kielteiset vaikutukset eli ahdistuksen, synninpelon ja köyhyyden, jotka leimasivat vahvasti etenkin kirkonkylän ulkopuolella asuneiden ihmisten elämää. Vaikka Heikki Lounajan teokset kertovatkin etupäässä Kainuun selkosen väen päivien kulusta, ovat olemisen maisemat Lounajalla hyvin pitkälti samat kuin Ravilollakin. Haatajan teoksista Kiuruveden vaikutuksia on ehkä eniten nähtävissä teoksessa *Vaarojen mailla*, joka kertoo pienestä omaperäisestä kyläyhteisöstä.

Kirjailijalla on aina oikeus sananvapauteensa. Mutta myös lukijalla on omat tulkintansa. Ja kumpikaan ei ole väärässä. Kiuruvedelläkin kotiseutukirjailijat ovat herättäneet ristiriitaisia tunteita.

Vielä 1960-luvulla ajan henki oli kaikkineen toinen ja voi hyvin kuvitella että kiuruvetiset olisivat mielellään lukeneet jostakin muusta aiheesta kuin siitä, että punainen pirtutrokari ja valkoinen pappi keskustelevat viinasta ja naisista, kuten Erkki Ahosen romaanissa *Kyyditys* tapahtuu. Myös Hilikka Ravilon kirjojen kiuruvetisyyttä eivät kaikki ole nähneet samoin. Ehkä tämän vuoksi ei olekaan yllättävää, että Kiuruveden kynäniekoista juuri Heikki Lounajan mukaan on nimetty paikkakunnalla tiekin. Vaikka Lounajan kirjoissa elämänmeno perustuu pitkälti jokapäiväisestä leivästä kamppailuun, uskonto nähdään tienä paratiisiin, jos ei maan päällä niin taivaassa.

Ajat ovat kuitenkin muuttuneet. Siinä missä 1950-luvulla Hilikka Ravilo sai Kiuruvedellä lainata kansakoulun lukollisesta lasikaapista yhden kirjan kerrallaan, 2000-luvun alussa kaupunginkirjaston toimesta pannaan pystyyn hanke kotiseutukirjailijoiden verkkosivujen aikaansaamiseksi, jotka Opetusministeriön taloudellisella tuella nyt toteutuvatkin. Kiitokseni haluan antaa erityisesti kirjastonjohtaja **Marja Siposelle**, joka innostui ideastani tuottaa www-sivut Kiuruveden kotiseutukirjailijoista ja jonka aktiivinen ja kannustava mukanaolo on ollut tukemassa minua luku- ja kirjoitusprosessin aikana.

Eino Ahonen: Toveri-ilta, 1982.

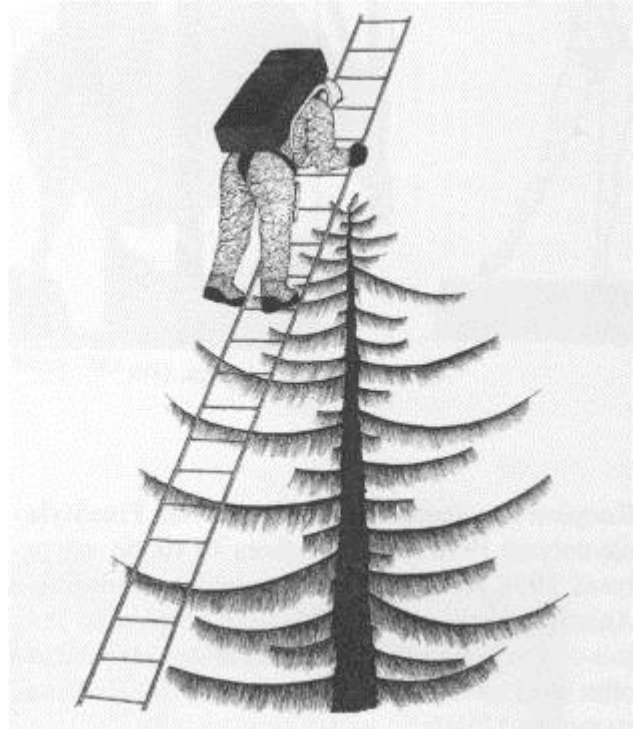
Kirjailija Hilikka Ravilo puolestaan ilokseni osallistui sivujen tekemiseen kirjoittamalla itsestään. Kiitos myös Kiuruveden tunnetuimmalle kuvataiteilijalle, taidegraafikko **Eino Ahoselle**, jonka ystävällisyyden vuoksi näillä verkkosivuilla kohtaavat toisensa kiuruvetinen paljon puhuva sana ja kuva. Ja viimeiseksi mutta ei todellakaan vähiten, kiitän aviomiestäni, tietojenkäsittelytieteen ylioppilas **Anssi Laitista**, jonka käsialaa näiden verkkosivujen tekninen toteutus on.

Mutta yhtä kaikki, elämää Kiuruvedellä ja muuallakin, neljä kirjailijaa ja 37 kirjaa. Tutustu, ole hyvä!

Terhi Laitinen
kirjallisuus-freelancer

Erkki Ahonen (s. 1932) julkaisi esikoiskirjansa, ainoaksi jääneen runokokoelman *Hyppy*, vuonna 1960. Kriitikko ja kirjallisuudentutkija **Pekka Tarkan** mukaan tuon ajan kirjailijat on tapana jakaa kolmeen ryhmään: Otavan modernistit, WSOY:n realistit työläiskirjailijat ja väliryhmä, johon sijoittui joukko psykologisia realisteja sekä modernisteja, jotka eivät hyväksyneet modernistien johtohahmon **Tuomas Anhavan** vaikutusvaltaa.

Ahosta voisi määritellä tuollaiseksi psykologiseksi realistiseksi, ainakin monipuolisen, kahdeksan romaania käsittävän proosatuotannon perusteella. Vaikka aiheet vaihtelevatkin Lapuan liikkeen kyydityksistä päiväkirjaan ja oppikoululaisen Ruotsin matkasta pienen kauppalan elämän tarkkailuun, yhteistä kaikille teoksille on psykologinen havainnointi; matkat etenkin miehen mielen maisemaan. Tietyntaista modernismia on havaittavissa myös, ei niinkään muodon, kuin uuden varsin rohkean esitystavan vuoksi, joka on joskus jopa ronski, muttei koskaan rahvaanomainen.

Eino Ahonen: Avaruusmies, 1978.

Kun Ahosen *Hyppy* ja heti seuraavana vuonna romaani *Tänään ei paljon tapahdu*, ilmestyivät, oli kirjailija 28-vuotias. Hän oli valmistunut humanististen tieteiden kandidaatiksi vuonna 1958 ja toimi 1950- ja 60-lukujen vaihteessa kansakoulunopettajana pohjoissavolaisissa kunnissa, mm. Tervossa sekä synnyinpitäjässään Kiuruvedellä, missä Ahosen vanhemmat olivat uskonnollishenkisiä maanviljelijöitä. Sekä Erkistä että nuoremasta veljestä **Einosta** tuli taiteilijoita, Einosta ansioitunut taidegraafikko.

Koska sekä esikoisromaanin että esikoisrunokokoelman saivat kriitikoilta hyvän vastaanoton, harkitsi tuore kirjailija päätyöstä pois jäämistä. Vuosilta 1960 ja 1961 löytyy kirjailija **Olavi Siippaisen** postuumisti julkaistusta kirjekokoelmasta neljä hänen kirjettään Erkki Ahoselle, joissa hän kokoneempana kollegana kertoo kokemuksistaan vapaana kirjailijana, joksi Ahonen sitten viidennen romaaninsa jälkeen vuonna 1966 ryhtyi.

Näin Olavi Siippainen kirjoittaa 28.8.1961:

Se vapaaksi kirjailijaksi siirtymisesi on vaivannut kovasti aivojani. Muutama sana siltä varalta, että haudot yhä semmoisia aikeita.

Ensiksi: ei kannata ajatella siirtymistä pelkän kirjallisuuden pariin, ellei tunne itseään melkoisen tuotteliaksi yksilöksi. Kysymys ei ole puhtaasti taloudellinen. Joka joulukuusi julkaiseva kirjailijahan saattaa joutua tyytymään varsin vaatimattomiin tuloihin, kun harvemmin julkaiseva voi viettää hyviäkin päiviä. On kysymys sielullisesta. Ellei ole aina juttua kypsyteltävänä, tuntee itsensä kirotuksi loiseksi tässä maailmassa. Silloin on parasta, että omistaa vakinaisen ammatin ja sen luovan harhakuun tärkeydestä. Vaistoni kyllä sanoo, ja tietämykseni pirullisesta sisustasi ja keskittymiskyvystä jatkaa, että olet melko tuotteliasta lajia. Mutta vastuu on Sinun. Ammattikirjailijalla täytyy olla joka hetki useita työn alla olevia suunnitelmia. Muuten romahtaa pirulliseen epätietoisuuteen ja sitä kautta tavallisesti alkoholismiin. Ymmärrät: työ annetaan pois, ei ole mitään käsissä... Sen vaaran voi torjua kasaamalla ensin laatikkoon useita suunnitelmia ja lähtemällä vasta sitten liikkeelle.

Toinen tärkeä juttu: vaimo. Käsitkseni mukaan nainen on miehen kohtalo – olkoonkin myös että mies puolestaan on naisen kohtalo. Olen nähnyt monen pirun lahjakkaan yrittäjän tukehtuvan kelvottomaan vaimoon, tai oikeammin miehen kyvyttömyyteen kiskaista itsensä irti mokomasta. Ja tuollaisen epäkelvon naisen tehokkain ase on taloudellinen kiristys. Pitää saada nyt sitä ja sitä. Naapurin isäntä on ostanut sen ja sen. Jne. En tietenkään tunne vaimoasi kuin pintapuolisesti, mutta vaistoni varassa väittäisin, että kirjailijanuraasi ajatellen olet nostonut elämäsi päävoiton juuri vaimossasi. Hän on iloinen, kiintynyt perheeseen, antaa huithait kaikelle toisarvoiselle. Hänen kanssaan todella voit vakavasti pohtia siirtymistäsi kirjallisuuteen, varsinkin kun hänellä on ammatti, joka sentään takaa Teille katon, leivän ja suolan. Hän on tosin monesti kuuleva toisten naisten taholta pikku letkautuksia miehestään, jolla ei ole virkaa vaan joka makaa laiskana ja miettii mitä piruullisuuksia toisten elämästä kokoonpanisi, mutta uskon Railin kestävän moiset hymyillen. Onhan hän saava melkoisen korvauksen kiusoistaan, tietoisuuden että mies tekee todella elämänsä työtä eikä häärrää joutavissa, että mieheltä liikenee aikaa vaimolle ja lapsille – harva nainen näet nykyään pääsee kehittymään todelliseksi naiseksi jo siitäkin syystä, että miehen työ ja ns. velvollisuudet vievät hänet papin aamenen jälkeen pois kodista.

Kolmas: lapsenne. He ovat nyt edullisimmassa iässään siirtymistäsi ajatellen, ts. eivät vielä kuluta niin kuin kymmenen vuoden päästä. Nykyisin voit antautua vapaaksi kirjailijaksi tarvitsematta ruveta kuvittelemaan, että muka riistät jotakin tyttäriltäsi. Päinvastoinhan tässä vaiheessa voit siirtymiselläsi antaa lapsille enemmän kuin nyt: Sinulta jää enemmän aikaa ja voimia heille. He tarvitsevat isäänsä mutta Sinä myös tarvitset heitä enemmän kuin nykyään ammattityösi ynnä kirjoittamisen vuoksi on mahdollista.

Suomennokset ovat asia erikseen. Niihin et voi liiaksi rakentaa, sillä sehän olisi heittäytymistä ojasta allikkoon. Jossakin määrin voit tietysti ottaa semmoistakin työtä mutta niin varovasti ettei se häiritse omaa työtäsi ja – suomennokset ovat ikävä kyllä määräaikaispuuhaa, jos teet sopimuksen semmoisesta, on Sinun uurastettava juttu loppuun, vaikka mielessäsi kuinka palaisi omaan työhön.

Erkki Ahonen on kirjoittanut kolme tieteisromania ja niiden perusteella häntä yleisesti pidetään Suomen merkittävimpänä tieteiskirjailijana. Kun ensimmäinen Ahosen ensimmäinen science fiction -romani ilmestyi vuonna 1968, olivat suomalaisessa tieteiskirjallisuudessa asiat huonosti. Näin toteaa **Jyrki Ijäs:**

Tieteisromaani-innostus jatkui 1960-luvun alkuun, mutta sitten alkoi toinen lamakausi, jonka aikana ilmestyi vain yhdentekeviä teoksia. Vuonna 1968 julkaistu Erkki Ahosen "Paikka nimeltä Plaston" antoi lupauksen paremmasta suomalaisesta tieteiskirjallisuudesta. Omalta osaltaan Ahonen lunasti lupauksen 1970-luvulla ilmestyneillä teoksillaan "Tietokonelapsi" ja "Syvä matka", mutta tieteiskirjallisuuden yleisilme jäi edelleen sekavaksi. Kukaan ei varsinaisesti yrittänyt kirjoittaa tieteisromania, ja ne harvat, jotka yrittivät, eivät oikein tienneet mistä olisivat kirjoittaneet.

Tieteiskirjallisuutta tutkineen **Kai Ekholmin** mielestä Erkki Ahonen on suomalaisista tieteiskirjailijoista ainoa, jolla "on ollut sellainen luonnontieteellinen näkemys ja kyky synteesiin, jolle syvällinen tieteisromani voi perustua." Ahonen luo uutta tietoisuuden mallia, jossa avaruusmatkan antama tietoisuus ja teknologinen kehitys ovat eräänlainen 'yli-ideologia', sillä voidaan korvata esimerkiksi poliittinen päätöksenteko. Onkin mielenkiintoista, että näin Ahosen maailmankatsomus poikkeaa monista muista kollegoistaan, koska esimerkiksi **Raine Koskimaa** on pohtinut nimenomaan tieteiskirjailijoiden ankeaa maailmannäkemyttä näin: "Miksi juuri pessimistinen näkemys virtuaalitodellisuuden mahdollisista vaikutuksista tieteiskirjallisuudessa korostuu."

Teokset:

Teos Tyyli Vuosi Kustantaja

Hyppy runoja 1960 Gummerus

Tänään ei paljon tapahdu romaani 1961 Gummerus

Kyyditys romaani 1962 Gummerus

Kuuma koira romaani 1963 Gummerus

Kiviä vuoret romaani 1965 Gummerus

Vierastunti näytelmänmuotoista proosaa 1965 Gummerus

Paperihanskat matkan mielentilaa, romaani 1967 Gummerus

Paikka nimeltä Plaston tieteisromaani 1968 Gummerus

Kuumatka päiväkirja 1969 Gummerus

Seppä Örn kaksi kertomusta 1970 Gummerus

Tietokonelapsi tieteisromaani 1972 Gummerus

Syvä matka tieteisromaani 1976 Gummerus

Jo alle kouluikäisenä **Paul-Erik Haataja** päätti, että isona hänestä tulee kirjailija: hän kirjoittaisi paljon kirjoja pojille, niin ettei niiden tarvitsisi tulla kotiin tyhjin käsin samalla tavoin kuin pienen Paul-Erikin piti tulla Kiuruveden kirjastosta. Muutoin kotipaikka oli pojalle hyvä, isä vaatturina piti kunnan miehet kunnan pukineissa ja perin erikoislaatuinen savon murteen ja espoolaissyntyisen alkujaan umpiruotsinkielisen äidin kielen yhdistelmä ei liene voinut olla vaikuttamatta nuorukaisen kirjallisiin harrastuksiin.

Seitsemäntoistavuotiaana Paul-Erik luki lehdestä WSOY:n salapoliisiromaanikilpailusta. Siitä hän innostui, mutta ajatteli kuitenkin ensin ottaa selvää, millainen on oikein hyvä rikosromaani. Luettuaan **Dostojevskin Rikoksen ja rangaistuksen** nuori mies hautasi suunnitelmansa. Sen sijaan hän kirjoitti runokokoelman, jonka kustantaja palautti muutosehdotuksin. Paul-Erikiä asia suututti niin, että pani liuskat takaisin pöytälaatikkoon.

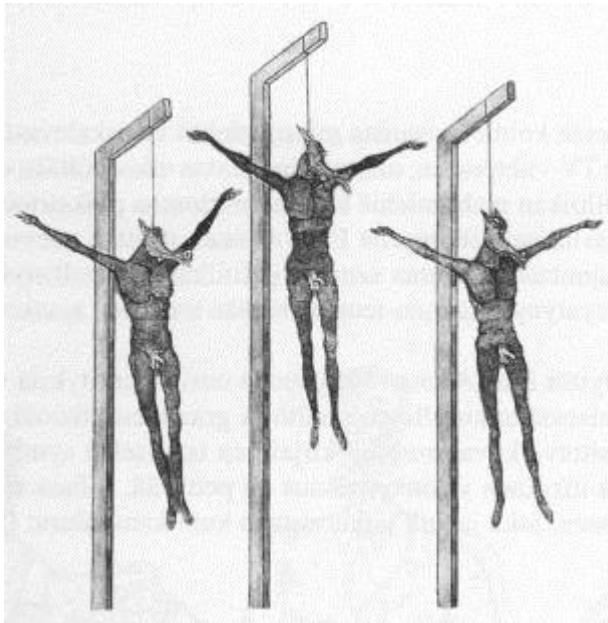
Samoihin aikoihin 1960-luvun alussa Pohjois-Savon kirjallinen elämä oli vireää, sillä melkein Paul-Erikin kotikontujen naapurissa Siilinjärvellä kirjailija **Olavi Siippainen** kokosi yhteen kollegoitaan kirjallisen yhdistyksen Vestäjien piiriin. Sinne hakeutui **Eino Säisän, Lauri Leskisen** ja **Erkki Ahosen** inspiroivaan seuraan mm. Iisalmen kirjaston kirjallisiin iltoihin myös Paul-Erik Haataja, kunnes Kiuruveden yhteislyseossa keskikoulun suorittuaan muutti vuonna 1965 Helsinkiin. Pääkaupungissa, josta tuli hänen pysyvä kotinsa, Haataja löysi itselleen työtä viideksitoista vuodeksi OTK:n keskuslaboratoriossa. Lisäksi hän on työskennellyt valokuvaajana.

Kun Paul-Erik Haatajan esikoisteos *Nuori, kaunis ja kuollut* ilmestyi vuonna 1984, oli kirjailija jo 40-vuotias. Kirjan vastaanotto oli myönteinen, muutamat kriitikot vertasivat Haatajaa ranskalaiseen **George Simenoniin**. Häntä kirjailija onkin pitänyt merkittävänä esikuvanaan. Yhtymäkohtia löytyy myös itse **Alfred Hitchcockiin**, jonka tavoin Haatajakin vilahtelee teostensa maisemissa. Sittemmin kirjoja on ilmestynyt tiheään tahtiin, kaikkiaan 11 kuudentoista vuoden sisällä. Niille kaikille on ominaista yhtä aikaa maltillisuus ja jännitys. Kirjallisuudentutkija **Liisi Huhtala** on määritellyt ne rikosaiheisiksi romaaneiksi, niiden vahvan kaunokirjallisen otteen vuoksi.

Paul-Erik Haatajan tuotantoa on mielenkiintoista peilata suomalaista nykyrikoskirjallisuutta vasten, sillä erityisesti 1990-luvulla dekkareiden suosio on ollut huipussaan. Ne nousivat myös hovikelpoiseksi kirjallisuudentutkimuksen aiheeksi, sillä samaan aikaan raja korkean ja matalan välillä hämärtyi ja populaarikirjallisuuskin alettiin nähdä tutkimuksellisesti kiinnostavana. Tätä samaa suosiota tuki **Matti-Yrjänä Joensuun** *Harjunpää ja rakkaudennälkä* -teoksen Finlandia-ehdokkuus vuonna 1993.

1990-luvun dekkareille on tärkeää yhteiskunnallisuus. Siinä missä kaunokirjallisuus meni esimerkiksi sisälle perheeseen, rikoskirjallisuus otti kantaa yhteiskunnan ilmiöihin. Haataja lähestyy tätä usein yksityisen henkilön kautta. 1990-luvun lama, pankkikriisi, juppikulttuuri tai maahanmuuttajien kokemus rasismi aiheuttavat paljon pahoinvointia niitä kokevalle.

Yksi yhteiskunnallisen dekkarin merkittävimmistä alalajeista on ekodekkari ja tätä edustavat Haatajan kirjat *Metsän piilossa* (1995) ja *Vaarojen mailla* (2000). Yhteiskuntaan liittyy kiinteästi myös rikoskirjallisuuden selkeä sukupuolittuminen, joka on 1990-luvun ilmiötä sekin. Rikoksista alkoivat kirjoittaa yhä enemmän naiset ja päähenkilöinä olivat niin ikään naiset. Tyypillisenä esimerkkinä vaikkapa **Leena Lehtolainen** ja hänen **Maria Kallionsa**. Muutamat miesdekkaristit saivat itselleen lempinimen "paukkurautakirjailijat" ja heihin on luettu myös Paul-Erik Haataja. Hänen hahmonsä ovat useinkin aidon ja hellyttävän sovinnistisia ja kuvattu erotiikka miehisen suorasukaista, johon liittyy alinomainen kaipuu naisen syliin.

Eino Ahonen: Kolme ryöväriä, 1969.

Päähenkilöinä Haatajan teoksissa ovat useimmiten poliisit. Lähes kaikissa kirjoissa rikoksia tutkii komisario **Tammelinin** tutkimusryhmä, joka on kuvattu karrikoiden mutta samalla mutkattoman aidosti. Armas Tammelin itse on raihnainen, sydänvikainen oluenystävä, joka inhoaa lapsia. **Olle Strömberg** on eronnut, boheemi mies, joka haaveilee Rion karnevaaleista ja on kova läikyttelemään kahvia. **Aulis Nurmi** on viisikymppinen vähähiuksinen naistenmies mitä **Sulo Miettinenkin** haluaisi olla, mutta rumuus estää sen. Porukan ilopilleri on veikeää lapin murretta luikutteleva jänkhät haikeudella jättänyt **Niilo Pitkävuoma**.

Tammelin alaisineen viljelee keskenään tämän tästä hyväntahtoista pottuilua ja kirjoittamattomiin sääntöihin kuuluu, että asiaintilalle osoitetaan narkästystä, mutta oikeasti ei loukkaantua saa. Sen sijaan Tammelinin ja samalla muidenkin poliisien päällikkö märtellään näin: "*Ei ole ihmistuntemusta, huumorintajua eikä käytännön kokemusta poliisityöstä.*" Tässä suhteessa Haataja onkin saanut erityistä kiitosta, koska suomalaisessa rikoskirjallisuudessa huumori on harvinaista.

Haataja on erityisen hyvä kuvamaan ihmisiä ja miljöötä. Henkilönsä hän tuo lukijan liiki paitsi pikkutarkalla ja psykologisen hienoviritteisellä suorasanaaisella kerronnalla, myös lämpimän ironian värittämällä taitavalla dialogilla.

Haatajan kirjojen fyysinen maisema on useimmiten Helsinki, jonka kirjailija näyttää tuntevan hyvin ja demokraattisesti rikos voi tapahtua yhtä hyvin Kulosaassa kuin Kontulassakin. Niin muodoin rikolliset ovat usein tavallisia, rehellisiä ihmisiä, jotka ikään kuin vain ovat luiskahtaneet laveammalle tielle.

Suomalainen rikoskirjallisuus on tervehtinyt Paul-Erik Haatajan tuotantoa ilolla. Arvostelut ovat olleet enimmäkseen kiittäviä. *Häkkilinnut* sai arvostetun Suomen dekkariseuran Vuoden johtolanka -palkinnon vuonna 1988. *Häkkilinnuista* on tehty myös televisioelokuva. *Viimeisestä juoksusta* on valmistunut kuunnelma vuonna 1991. Lukijatkin ovat ottaneet kirjat haltuunsa. Antikvariaatteihin niitä kuulemma harvoin viedään.

Teokset

Teos Tyyli Vuosi Kustantaja

Nuori, kaunis ja kuollut rikosromaani 1984 Tammi
Lähtö ilman jäähyväisiä rikosromaani 1985 Tammi
Hyrrä rikosromaani 1986 Tammi
Häkkilinnut rikosromaani 1987 Tammi
Viimeinen juoksu rikosromaani 1988 Tammi
Merkitty luoti rikosromaani 1989 Tammi
Jenkki rikosromaani 1991 Tammi
Sopiva paikka kuolla rikosromaani 1993 Tammi
Metsän piilossa rikosromaani 1995 Tammi
Rosvo ja poliisi rikosromaani 1996 Tammi
Vaarojen mailla rikosromaani 2000 Tammi

Heikki Lounaja (vuoteen 1946 Lilja) syntyi Kiuruvedellä 12.4.1912 perheensä esikoiseksi. Jo seuraavana vuonna **isä-Lilja** lähti naapurinmiehen innostamana Amerikkaan, paremman elämän toivossa. Sitä samaa ei ollut odotettavissa **Kaisa Liljalla**, joka Heikki-poika sylissä ja syntymätön **Olavi** mahassa sanoi miehelleen viimeiset sanansa: "Hyvästi tuomiolle asti!"

Köyhyyttä pienessä perheessä riitti, vaikka äiti elätti perhettään niin pullonpesijänä apteekissa, pyykkäriä kuin hautojen hoitajanakin. Poikiaan hän kasvatti ankarasti ja vitsaa säästämättä, Herran pelko ohjenuoranaan. Aikuisena Heikki Lounaja onkin todennut, että hänestä tuntuu kuin lapsuus ja nuoruus olisivat jääneet elämättä.

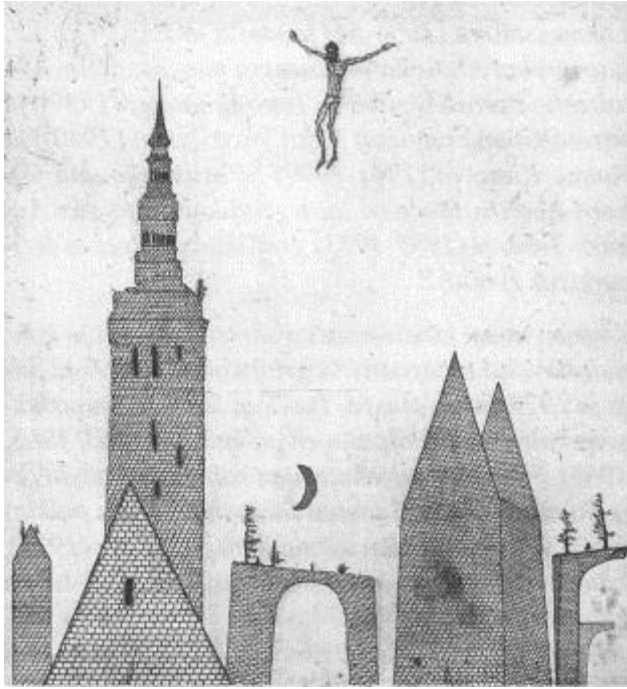
Muuan ajalleen hyvin poikkeuksellisen teon niukkatuloinen Kaisa Lilja kuitenkin teki; hän pani poikansa oppikouluun. Ilman tätä tapahtumaa tuskin näitäkään sivuja kirjoitettaisiin. 1920-luvun alkupuolella, Heikin ollessa vielä kansakoululainen, Kiuruvedelle perustettiin partiolippukunta ja nuori Heikki oli alusta alkaen sen innokkaimpia vartiolaisia, ja pääsipä hän koulutusmatkalle ihan Helsinkiin saakka.

Yhteiskouluaikana Heikki perusti oppilaskunnan lehden ja toimitti sitä, mikä antoi hänelle sysäyksen kirjallisten harrastusten pariin. Nuorukainen ryhtyi kirjoittelemaan pikku tarinoita ja mm. oululainen *Tunnelma* ja vaasalainen kaunokirjallinen viikkolehti *Sinikka* julkaisikin Heikin ensimmäisiä hengentuotteita.

Lukio olisi Heikki-poikaa kiinnostanut, mutta siihen ei ollut perheellä taloudellisia mahdollisuuksia, vaikka isä-Heikki Amerikasta seteleitä silloin tällöin lähettikin pojan koulunkäyntiä varten. Sen sijaan keskikoulun jälkeen Heikki meni metsätöihin mm. Kiuruveden metsähoitoyhdistykselle. Vuosina 1933-34 oli armeijan vuoro ja siviiliin Heikki Lounaja tuli sotamiehenä. Lounajan pojan, **Aimon**, arvion mukaan tie aliupseeri- ja upseerikoulutukseen tyssäsi työväentaustan vuoksi.

1936-39 Lounaja kävi metsäkoulun Rovaniemellä ja valmistui metsäteknikoksi. Opiskeluaikanaan hän tutustui **Hilma Auer** -nimiseen herkkään ja uskovaiseen neitoseen ja vuonna 1938 Heikki Lounaja vei Hillinsä avioon, jota kesti aina vuoteen 1962 saakka eli vaimon kuolemaan. Vuosina 1938-1957 pariskunnalle syntyi viisi lasta, kolme poikaa ja kaksi tytärtä.

Sitten tulivat sotavuodet ja myös Lounaja oli mukana puolustamassa isänmaata. Sodassa hän sai jalkaansa vaikean vamman ja lääkäreiden mielestä amputointi olisi ollut paikallaan, mutta Heikki ei asiaan suostunut, koska se olisi merkinnyt hänen uransa tuhoa. Niin toinen jalka jäi toista kolme senttiä lyhyemmäksi.

Eino Ahonen: Taivaaseenastumispäivä, 1982.

corpiköyhälistöläisesti 'alhaalta', mutta näkemys vailla yhteiskunnallista kokonaiskäsitystä, taistelua ja välitöntä arvosteluakin, ja joiden rehevä, murteen ja aidon huumorin höystämä ilmaisu jatkoj lähinnä Ilmari Kiannon corpiköyhälistökuvausten ja Pentti Haanpään perinnettä."

Ilmari Kianto viittaaminen on sikäli mielenkiintoista, että hänen ja Heikki Lounajan välille syntyi toisaalta Kiannon metsäkauppojen, toisaalta kollegiaalisen veljeyden ansiosta ystävyys, jonka seurauksena miehet viettivät monia lystikkäitä hetkiä viinapullon ääressä! Toinen merkittävä ystävä oli kajaanilainen metsänhoitaja, kirjailija ja taidemaalari **H. Ahtela** (oik. Einar Reuter). Nämä sosiaaliset suhteet, kuten Otavan kustannusjohtaja **Eino Kauppinenkin** vierailut Lounajan perheessä, merkitsivät kirjalliskulttuurisesti syrjäseuduilla asuvalle kirjailijalle paljon. Asuihan Lounaja perheineen 50-luvun alussa lähes erämaassakin, Sotkamon Rumavaaralla, missä hän toimi metsätyönjohtajana. Näiltä ajoilta on peräisin eräkirja *Peni, ystäväni*, joka tosin ilmestyi vasta 1966.

Vuodet 1953-1957 Rovaniemellä Metsähallituksen suonkuivaustehtävissä tuottivat kolme romaania. *Peittyneet jäljet* sijoittuu Pohjois-Savoon ja siinä on nähtävissä Kiuruveden maaseudun piirteitä. Tapahtumat ovatkin osaksi omaelämäkerrallisia. Rovaniemi on tapahtumapaikkana puolestaan romaanissa *Kurjet palaavat*, kun taas evakkoromaani *Jäätyneet tiet* kertoo suomussalmelaisten matkasta Pohjanmaalle.

Sodan jälkeen Heikki Lounaja toimi Rauma-Raahen (myöh. Rauma-Repola) palveluksessa mm. metsätyönjohtajana Oulaisissa ja 1947-52 piiriesimiehenä Kajaanissa. Näinä vuosina syntyivät kolme Lounajan kolme ensimmäistä teosta, *Pitkin varsitietä*, *Lautta ohittaa kylän* (josta Heikki Lounaja sai valtionpalkinnon) ja *Maaton mies* (jonka joittenkin kertomusten tapahtumapaikkana on Kiuruvesi), jotka ovat tukkilaiselämän kuvausta. **Raul Palmgren** on todennut niistä, että "... näkökulma oli

1950-60 -lukujen vaihteessa Heikki Lounaja asui Oulussa ja Haapajärvellä ja näinä vuosina syntyivät romaanit *Vihreän kullan maa* ja *Tämä päivä*. Vuonna 1962 Lounajan perhettä kosketti ankara suru, kun uuttera Hilli-äiti menehtyi syöpään. Elämä kuitenkin voitti, sillä jo vuoden päästä Heikki avioitui uudestaan kieltenopettaja **Irja Lukkarisen** (s.1916) kanssa. Uusperhe asui mm. Varpaisjärvellä, Iisalmessa ja Juuassa.

Vuonna 1973 Heikki Lounaja jäi eläkkeelle, mutta oli jo 1965 saanut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran akatemia-apurahan vuosiksi 1966-68 ja sen turvin hän saattoi jäädä virastaan vapaaksi noiksi vuosiksi. Kirjailijalla oli suunnitelma kolmiosaisesta teoksesta, joka kertoi 1800-luvun nälkävuosista ja tervaelinkeinosta. Ensimmäiselle osalle Lounaja antoi nimeksi "Nälkä" ja vuonna 1968 hän jo näytti käsikirjoitustaan tukijalleen ja ystävälleen fil.tri Eino Kauppiselle, joka oli siirtynyt Otavasta kirjallisuuden professoriksi. Kauppinen oli teoksesta innostunut. Lopulta kirja julkaistiin osittain omakustanteena lähes kaksikymmentä vuotta myöhemmin.

Tervakansan laulu -romaanin ilmestymisen jälkeen 1980-luvun puolivälissä Heikki Lounajan terveys alkoi vahvasti heikentyä. Erityisesti Alzheimerin tauti eteni nopeasti syksyn 1986 aikana. Kirjailija kuoli Varkauden sairaalassa 74-vuotiaana 19.2.1987.

Kirjailijana Heikki Lounaja oli ideologisesti lähellä tamperelaisia työläiskirjailijoita, jotka muodostivat ns. Mäkelän piirin. Ryhmä syntyi vuonna 1946 Tampereen kaupunginkirjaston johtajan, maisteri **Mikko Mäkelän**, ympärille ja sen kantajäsenenä olivat mm. kirjailijat **Lauri Viita**, **Väinö Linna**, **Alex Matson** sekä **Harri Kaasalainen**. Niin Mäkelän piirin kuin kirjailijaryhmä Kiilankin edustama kirjallinen suuntaus perustui "alemman kansan" tiedoille ja tunteille vastakohtana 50-luvun modernismille. Mielenkiintoista muuten on, että kun Tampereen kirjailijat myöskin kuuluivat niin kutsuttuihin Wsoy:n työläiskirjailijoihin kuten myös **Olavi Siippainen** ja **Toivo Pekkanen**, niin Heikki Lounajan kustantaja oli Otava, joka tunnettiin modernistien kustantajana.

Professori **Matti Kuusi** puolestaan on luonut nimityksen "kainuisti" ja Heikki Lounaja on ensimmäinen kirjailija, jonka hän näin määritteli. Myöhemmin kainuistien käsitettä on laajennettu ja joukkoon on tulkittu kuuluvaksi mm. **Veikko Huovinen**, **Lauri Leskinen** ja **Marko Tapio**.

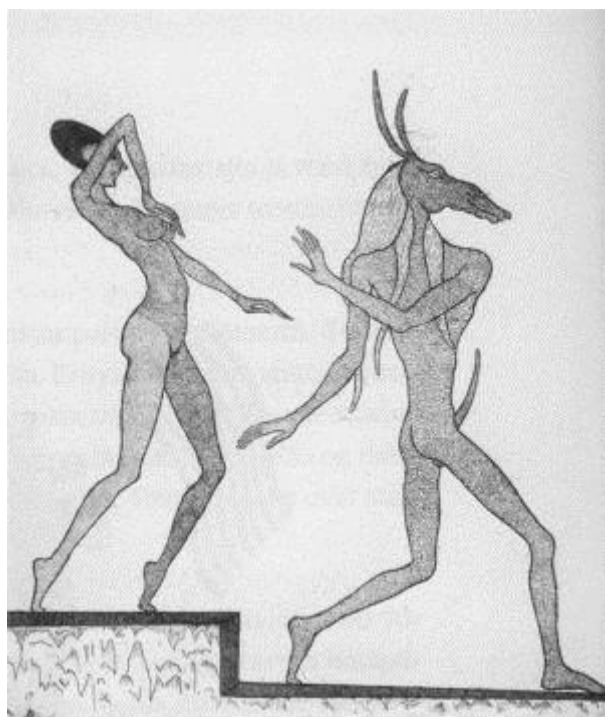
Teokset

Pitkin varsitietä romaani 1950 Otava
Lautta ohittaa kylän romaani 1951 Otava
Maaton mies novelleja ja jutelmia 1954 Otava
Peittyneet jäljet romaani 1954 Otava
Kurjet palaavat romaani 1955 Otava
Jäätäneet tiet romaani 1956 Otava
Vihreän kullan maa nuorisoromaani 1961 Otava
Tämä päivä romaani 1962 Otava
Peni ystäväni erämuistelmia 1966 Otava
Tervakansan laulu romaani 1984 Alea-Kirja Oy

Kirjailija **Hilkka Ravilo** (os. Arpiainen) on syntynyt vuonna 1941 Kiuruveden Remeskyllän Jylängällä perheensä kymmenenneksi tyttäreksi. Puute ja köyhyys eivät olleet tuntemattomia kodissa, jossa neljänkymmenen neliön tuvan jakoi tusinan verran ihmisiä. Taloudellisen niukkuuden lisäksi elämälle antoi raamit uskonto. Kiuruvedellä uskonnollisuus oli läsnä tavallista voimakkaampana, vaikuttihan siellä Ravilon lapsuudessa ja nuoruudessa muuan kristinuskon haara eli herännäisyys. Tämä kannattajiensa mukaan körttiläisyydeksikin nimetty uskonoppi löysi kiuruvetisissä hedelmällisen maaperän jopa koulun tarjoamaakin opetusta paremmin.

Hilkka Ravilon lapsuutta ja nuoruutta leimasi vahvasti uskontoon liittyvä synnin käsite. Se sai joskus – ainakin 2000-luvun näkökulmaan tottuneen mielestä – huvittaviakin piirteitä kuten sellaisia, että uimataitoa ja lasten ja nuorten kyläilyä toistensa luona pidettiin joutavanpäisenä ajanhukkana. Nykyään näistä asioista kiinnostumaton nuori ihminen viettäisiin tutkittavaksi. Erityisen pahoina synteinä pidettiin huoruutta, radion kuuntelemista ja kirjojen lukemista. Ja koska Ravilo kiinnostui kirjoista jo varhain ja oppi sieltä sellaisia sopimattomia sanoja kuin suudelma tai rakkaus, oli varsinkin perheen äiti hämmentynyt ja yritti epätoivoisesti kasvattaa tytärtään kaidalle tielle. Herra Koivuniemi oli tulevalle kirjailijalle lapsuudenkodissa tuttuakin tutumpi vieras.

15-vuotiaana Hilkka Ravilo lähti ensin Kiuruveden kirkonkylään piikomaan ja sieltä Kuopion, Ruotsin ja Tampereen kautta Helsinkiin. Kotiapulaisen työtä hän teki useita vuosia ja koki palveluspaikoissaan paljon epäoikeudenmukaisuutta surkeine palkkoineen ja ylipitkine työaikoineen. 1960-luvulla hän työskenteli reikäkorttilävistäjänä, 70-luvulla piirtäjänä ja erään Suomen rikkaimmista miehistä, **Jaakko Pöyryn**, emäntänä. Kokemuksiaan 30 työpaikassa ja viidessä eri ammatissa Ravilo on monipuolisesti hyödyntänyt kirjallisessa tuotannossaan, erityisesti esikoisromaanissaan *Kuin kansanlaulu* (1991).

Eino Ahonen: Lounaistuuli, 1982.

Kirjallisuus on ollut Hilkka Ravilolle aina kiinteä osa elämää. Kirjat ovat tuoneet paitsi raskaisiin päiviin lohtua myös tarjonneet mahdollisuuden oppia uutta, kun koulunkäynti jäi vähäiseksi rahanpuutteen ja työn teon vuoksi. 1990-luvun puolessa välissä Ravilo osallistui Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran taiteen kokijoille ja tekijöille suunnattuun elämäkertakilpailuun, jossa kirjailija sai jaetun kolmannen palkinnon.

Elämäkerroista (teos *Rakkaudesta taiteeseen*, 1998) on laadittu tutkimusartikkelikokoelma *Elämysten jäljillä* (1997), missä Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikön professori **Katarina Eskola**, Hilikka Ravilon ikätoveri, joka itse professori **Martti Haavion** ja dosentti **Elsa Enäjärven** tyttärenä, vietti Helsingin Töölössä ja Kruununhaassa varsin toisenlaisen lapsuuden, käy kirjassa mielenkiintoista vuoropuhelua Ravilon kokemusten kanssa *Kirjoittamalla ja lukemalla vertaiseksi* -tekstissä.

Hilikka Ravilon kirjailijanlaatua voisi hyvinkin määritellä eettiseksi. Sitä hän on paitsi elämän epäoikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden esille nostavassa esikoisromaanissaan kuin tieteen ja median moraalialueita pohtivissa teoksissa *Älä itke äitini* (1999) ja *Yö yllä viljan* (2001). Finlandia-palkintoehdokkaaksi yltäneellä romaanilla *Mesimarjani, pulmuni, pääskyni* (1997) kirjailija herätti suuren yleisön tunteita rajulla aiheillaan, seksuaalisuudella ja inestillä.

Nykyään (syksyllä 2004) Hilikka Ravilo on sairaseläkkeellä ja asuu Heinävedellä.

Teokset

Kuin kansanlaulu romaani 1991 Sahlgren
Mesimarjani, pulmuni, pääskyni romaani 1997 Atena
Älä itke äitini romaani 1999 Atena
Yö yllä viljan romaani 2001 Atena

LÄHTEET

1. Erkki Ahonen

AALTONEN, JARMO: *Erkki Ahonen - Inhimillinen luovuus ja maailmanmalli.* Teoksessa *Tieteiskirjallisuuden maailmoita.* Toim. Matti Savolainen. Kirjastopalvelu Oy. 1987.

ENVALL, MARKKU: *Nasaretin miehen pitkä marssi.* Esseitä Jeesus-aiheesta kirjallisuudessa. WSOY. 1985.

HUOVINEN, LEO: *Kiuruvesi 1873 - 1980.* Kiuruveden kunta. 1988.

IJÄS, JYRKI: *Suomalainen tieteiskirjallisuus.* Teoksessa *Science fiction.* Toim. Juhani Hinkkanen ja Kai Ekholm. Kirjastopalvelu Oy. 1990.

KARJALAINEN, ELINA: *Kiuruveden vihattu kirjailija.* *Suomen Kuvalehti.* 45/1962.

KOSKIMAA, RAINE: *Deus Ex Machina eli voiko virtuaalielämä olla hyvä?* Teoksessa *Uusi aika.* Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 41. Jyväskylän yliopisto. 1994.

Kylien savut. Kotiseututietoa Kiuruvedestä. Kiuruveden kotiseutuyhdistys. 1988.

RANIVAARA, JORMA: *Kuopion kaupungin Savonia-kirjallisuuspalkinnon saajan puhe.* 2.1.2004

Science fiction Suomessa. Toim. Kai Ekholm. Kirjastopalvelu Oy. 1983.

SIIPPAINEN, OLAVI: *Kirjeitä kirjailijatovereille 1945-1963.* Toimittanut Laura Latvala. WSOY. 1975.

SIROLA, HARRI: *Jeesus enkelinpoika nasaretilainen.* Romaani Jeesuksen lapsuudesta ja nuoruudesta. Gummerus. 2001.

TARKKA, PEKKA: *Erkki Ahonen.* Teoksessa *Suomalaisia nykykirjailijoita.* Tammi. 1967.

TARKKA, PEKKA: *Toini Havun arvio Tuntemattomasta sotilaasta synnytti kirjallisen jatkosodan.* *Helsingin Sanomat.* 19.12.2004.

UTRIO, KAARI: *Me tiedämme tulevaisuutemme: ainoa tieteiskirjailijamme Erkki Ahonen.* *Suomen Kuvalehti.* 29.10.1976.

2. Paul-Erik Haataja

Ekholm, Kai – Haasio, Ari: *100 parasta dekkaria*. Elämää suuremmat dekkarit. Things to come. 1994.

Haasio, Ari: *Paul-Erik Haataja*. Teoksessa Haasio, Ari: *Kotimaisia dekkarikirjailijoita*. BTJ Kirjastopalvelu. 2001.

Isohella, Anne-Riitta: *Hyvä rikosetsivä ratkaisee kaiken – lopulta*. Helsingin Sanomat. 27.7.2003.

Kettunen, Keijo: *Paul-Erik Haataja*. Teoksessa *Kotimaisia nykykertoja*. Toim. Ritva Aarnio ja Ismo Loivamaa. BTJ Kirjastopalvelu Oy. 1997.

Kukkola, Timo: *Hornanlinnan perilliset*. 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta. WSOY. 1980.

Kukkola, Timo: *Sherlock Holmes & CO*. Suomen dekkariseuran julkaisuja 1. 1985.

Kukkola, Timo: *Suomalaisia rikoskirjailijoita*. 2. uudistettu ja laajennettu laitos. Suomen dekkariseuran julkaisuja 12. 1998.

Lappalainen, Päivi: *Kun dekkareista tuli hovikelpoisia*. Teoksessa *Kurittomat kuvitelmat*. Johdatus 1990-luvun kotimaiseen kirjallisuuteen. Toim. Markku Soikkeli. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A. N:o 50. 2003.

Murhaava miljöö. Tutkielmia dekkarikirjallisuuden ympäristökuvauksista. Toim. Johanna Matero ja H. K. Riikonen. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A. N:o 30. 1994.

Pidättekö dekkareista. Jännityskirjallisuuden tekijöitä, historiaa, estetiikkaa. Toim. Kai Ekholm ja Jukka Parkkinen. Kirjastopalvelu Oy. 1985.

Haiko, Kalevi: *Kirjailija, jota veri huimaa*. *Ruumiin kulttuuri*. 1 / 1985. **Haiko, Kalevi:** *Nyt on rimakauhu*. *Ruumiin kulttuuri*. 2 / 1988. **Kettunen, Keijo:** *Metsän piilossa ja vaarojen mailla*. *Ruumiin kulttuuri*. 4 / 2000.

3. Heikki Lounaja

Huovinen, Leo: *Kiuruvesi 1873 – 1980*. Kiuruveden kunta. 1988.

Kylien savut. Kotiseututietoa Kiuruvedestä. Kiuruveden kotiseutuyhdistys. 1988.

Lounaja, Aimo: *Heikki Lounaja – viisikymmentäluvun kirjallinen komeetta*. Kirjailijan pojan kirjoittama elämäkerta. Myllylahti. 2004.

Se siitä. Suomen kielen seksisanakirja. Toimittaneet Raimo Jussila ja Maija Länsimäki. WSOY. 1994.

Palmgren, Raoul: *Kapinalliset kynät III*. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus. WSOY. 1984.

Pöysä, Jyrki: *Jätkän synty*. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 669. SKS. 1997.

Varis, Markku: *Ikävä erätön ilta*. Suomalainen eräkirjallisuus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 939. SKS. 2003.

Hortamo, Tuula: *Onko Heikki Lounajan elämäkerta vain alkusysäys uuteen nousuun?* 13.11.2004. Iisalmen Sanomat

4. Hilikka Ravilo

APO, SATU: *Orjatyöstä oman kodin valtiaaksi*. Näkemyksiä kahdeksasta maalaiselämän kuvauksesta. Teoksessa *Aikanaisia*. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. Toimittanut Ulla Piela. Tietolipas 127. SKS. 1993.

ESKOLA, KATARINA: *Ensimmäisten lukukertojen hurma* ja muita kertomuksia kirjoittajien ja lukijoiden elämäkerroista. Teoksessa *Elämysten jäljillä*. Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämäkerroissa. Toimittanut Katarina Eskola. Tietolipas 152. SKS. 1998.

GRÖNFORS, MARTTI: *Miehen arin alue*. Maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta. Teoksessa *Mies ja muutos*. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Toimittanut Arto Jokinen. Vastapaino. 1999.

HEARN, JEFF: *Miesten tuntemiinsa naisiin kohdistama väkivalta kriittisen tutkimuksen kohteena*. Teoksessa *Mies ja muutos*. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Toimittanut Arto Jokinen. Vastapaino. 1999.

HELÉN, ILPO: *Äidin elämä politiikka.* Naissukupuoli, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Gaudeamus. 1997.

HÄNNINEN, JORMA: *Erotisoitu ruumis ja potenssin markkinat.* Teoksessa *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan.* Toimittaneet Jorma Sipilä ja Arto Tiihonen. Vastapaino. 1994.

HÄNNINEN, JORMA: *Modernin miehen seksuaalinen liikkumatila.* Teoksessa *Mies ja muutos.* Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Toimittanut Arto Jokinen. Vastapaino. 1999.

HÄNNINEN, JORMA: *Seksitarinan pornografinen käsikirjoitus: minä sain, olen siis mies.* Teoksessa *Miehen elämää.* Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista. Toimittaneet J. P. Roos ja Eeva Peltonen. Tietolipas 136. SKS. 1994.

KUUSI, HANNA: *Työmiehen päiväkirja: luokka sukupolvi ja menneisyyden taakka.* Teoksessa *Arkinen kumous.* Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Toimittaneet Matti Peltonen, Vesa Kurkela ja Visa Heinonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 849. SKS. 2003.

RAVILO, HILKKA: *Lukemalla ja kirjoittamalla vertaiseksi.* Teoksessa *Rakkaudesta taiteeseen.* Kokijoiden ja tekijöiden kertomuksia. Toimittaneet Katarina Eskola ja Pekka Laaksonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 704. SKS. 1998.

RAVILO, HILKKA: *Pieni kansanlaulu - kertomus kotiseudusta.* Teoksessa *Kauas on pitkä matka.* Kirjoituksia kahdesta kotiseudusta. Toimittaneet Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Kalevalaseuran vuosikirja 72. SKS. 1992.

ROOS, J. P.: *Suomalainen elämä.* Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. 1987. Karisto.

SILTALA, JUHA: *Suomalainen ahdistus.* Huoli sielun pelastumisesta. Otava. 3.painos. 1993.

SOIKKELI, MARKKU: *Miesrakastajan emansipatorisuus kirjallisuudessa ja kulttuurissa.* Teoksessa *Mies ja muutos.* Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Toimittanut Arto Jokinen. Vastapaino. 1999.

ELO, AULIKKI: *Se tavallinen tarina jatkuu.* 16.2.1991. *Savon Sanomat.*

Esikoiskirjailija Hilikka Ravilo kepittää Kiuruvettä. 24.7.1991. *Kiuruvesi.*

Hilikka Ravilolta ilmestyi Kuin kansanlaulu. 13.3.1991. *Kiuruvesi.*

NISKANEN, ANNAMARI: *Kirjailija Hilikka Ravilon lapsuuden taakka.* Nro 49 / 1997. *Anna.*

VÄNSKÄ - KAUKANEN, TARJA: *Hilkka Ravilo kirjoittaa auki savolaista körttiahdistusta. 1.12.1997. Savon Sanomat.*